

A fenyőfajok meghatározásáról

Illés Nándortól

E lapok szerkesztősége, Récséről, Nagy-Kanizsa mellől következő levelet vette:

„Tisztelt szerkesztőség.“

Ide mellékelve van szerencsém egy fenyő fa ágat azon tiszteletteljes kéréssel mellékelni, miszerint annak nevét meghatározva velem tudatni sziveskednék: vajon ezen fenyőnem, mely vidékünkön csak egy helyen, 12—14 éves példányokban találhatik, és állítólag amerikai magból eredt, bir-e azon tulajdonnal, hogy mint utánnövesztendő épületfa és gerenda a szaporitást megerdemelné. Inkey László.“

E lapok szerkesztője által felszólítva a nyilvános válaszára, legezélszerűbbnek találtam a fenyvek meghatározására szolgáló táblát közleni.

Ezen tábla után, bár ki, minden növénytani előismeretek nélkül képes lesz bár mely fenyvet meghatározni, s Inkey László úr is személyesen meggyőződhet, mennyiben volt helyes meghatározásom. A jövő tavaszon, midőn a lombosok ki fognak hajtani, közleni fogom azok meghatározási tábláját is, mivel úgy reménylen hazai erdész közönségünknek sok esetben biztos kalauzt szolgáltatandók kezébe.

Abietineae Rich. Fenyvek

1. Himbarkák magánosan állók; a toboz pikkelyek végeiken nincsenek megvastagodva 2;
- — csoportosan állók; a tobozpikkelyek végükön megvastagodva; a tűk csak az egy éves hajtásokon magánosak, később 2—5-ével egy tokban; örökzöld fák. **Pinus. L.**

- 2 A tűk mindenütt magánosak, örökzöldek 3
 — — a fiatal hajtásokon magánosak,
 a másod éves hajtásokon és idő-
 sebb ágakon pedig sok tűs
 bojtokban 4.
3. A tűk laposak, a tobozok fölállóak és éréskor
 lehullanak **Epicea DC.**
 — — 4 szegletűek, tobozok lefüggők és
 éréskor szét nem hullanak . . . **Abies. Link.**
 — — laposak, a tobozok lefüggők,
 szét nem hullók **Tsuga. Zucc.**
4. Csak nyáron zöldek **Larix. DC**
 Örök zöldek **Cedrus. Barr.**

I Pinus L.

1. 2 tű egy tokban 2
 3—5 tű egy tokban, az új hajtás molyhos, 11.
- 2 A tűk többé kevésbé feszesek. 3.
 — — vékonyak és finomak. 10.
3. A tűk 1—3'', a tobozok 1—2'' hosszúk. 4.
 — — 3''-nél, a tobozok 2''-nél hosszabbak. 7
4. A rügyek hosszukásak, tompa hegyűek, sárgák; a tűk ham-
 vas szürkék; a tobozok nem ragyogók, az egyévesek
 kampó alakulag meghajlott, a toboz hosszával megegyező
 kocsányon függenek végeikkel föld felé hajolva.
 Virágzás ideje, május *pinus sylvestris L.*
 — — hosszukás hengerdedek, majdnem egyenlő vas-
 tagok, végükön egyszerre hegybe futnak ki, vagy egészen
 tompák, a tűk 1—2'' hosszúk; a tobozok ragyogók, első
 évben kocsányosak, föl állók, az érettek ülők. 5.
5. A tűk széle finoman fűrészelt, hegye tompa és sárga, a fi-
 atal tű belől lapos, később válus, kívül fénylő finom sikok-
 kal, színe sötét zöld. A tobozok fölállóak, igen rövid ko-

csánynyal, gömbölyded tojás alakúak, sötét vörös barnák. A toboz-pikkelyek megvastagodott végei dülényded paizsba lapulnak el, a mely közepén keresztül futó, élbe emelkedő, a központban köldökös párkány által két részre osztatik. A köldökből néha többé, néha kevésbé világosan felismerhető tövis emelkedik ki, a mely néha egészen a köldök mélyedésbe görbül. A dülény soha sincs megnyulva. A törzs mindig a földön fekszik, s csak vége emelkedik fel *pinus pumilio* **Haenke.**
 — — tincsbe szorulva a hajtáshoz simulnak; többé kevésbé hegyesek, szúrók, belül válusak, szélük éles, és töbnynyire facsartak. A tobozok éréskor szintesen állók, majd tojásdadok, majd aljukon keskenyedettek, s a világosság felé forduló oldalukon a tobozpikkelyek erősebb kifejlődése következtében töbnynyire ferdék. A tobozpikkelyek szélesek, küloldalukon feketés vörös barnák, belülről halvány barna színűek, rozsdás szegélyűek. A tobozpaizs egyenlőtlen négyszögű lobordad fogba nyulik ki, a mely kamó alakulag majd egyenesen majd inkább be vagy kifelé hajolva a toboz ülete (Basis) felé görbül, A törzs, bár törpe, de nem fekszik, .

. *pinus uncinata* **Ramond,** . . 6.

6. A tobozpaizs-nyulvány, a paizsfog, az alsó pikkelyeken még egyszer vagy félszer hosszabb a pikkely hosszánál, a felsőbbeken azonban egyenlő, vagy rövidebb is, mindig kifelé hajlott, s a naptól elfordult részen rövidre nyúlt, a *pinus pumilio*hoz hasonló paizszsal *pinus uncinata* α) *rostrata*
 — — az alsó pikkelyeken egyenlő a pikkely hosszával, a felsőbbeken felényivel, sőt negyednyivel is rövidebb, és befelé hajlott. *Pinus uliginosa* Neumann.

. *Pinus uncinata* β) *rotundata.* *)

*) Kérjük szaktársainkat utánnézni e két uncinatának, a mely a Tátrában is található lenne.

7. A tűk 3—5'' hosszuk; a rügyek hosszú, vékony hegybe kihuzva; a rozsdá színű, fehérszegélyű és végű rojtos pikkelyek csak alig állanak el kissé végeikkél; a tobozok 2—3'' hosszuk; akéreg barna. *pinus laricio*. Poir. 8.
 — — 5—6''-nyiek, a rügpikkelyek mindjárt képződésük első szakában közepüktől kezdve elállanak, az alsók vissza vannak hajolva, sőt visszafelé göngyölödve is. Ha a rügy kifejlődött a hajtás alján még sokáig rajta maradnak. 9
8. A korona inkább gúla alaku, a fiatal ágak sárgásabbak, a tobozpikkelyek belső lapjának közép barázdája, és a magszárnyak nyomán gyengén kormos szegélyzetű . . . *pinus laricio* α) *poiretiana*
 — — ernyős alaku, a fiatal ágak színe kormos-barnás, a toboz pikkelyek belső lapjának közép borozdája és a magszárnyak nyoma világosan kormos szegélyzetű . . . *pinus laricio* β) *austriaca*
 — — ernyő alaku, a fiatalabb ágak barnás sárgák, a pikkely belső lapján nem látható semmi idegen színezetű szegélyzet . . . *pinus laricio* γ) *pallasiana*
9. A toboz hosszukás, a mag szárnyas, a közép tengerpartjain honos *pinus pinaster* **Ait.** *pinus maritima* **DC***)
 — — gömbtojásdad, magja szárnyatlan, ehető; tűi 6—7''-nyiek párosak *pinus pinea* **L.**
10. A tűk 2—4'' nyiek s csak 2 évig maradnak az ágon, minél fogva a korona fölötté laza, átlátszó; ritkán 3 tű egy tokban, melyek két csavarvonalban állanak az ágon. Az anyavirág nem a hajtás végén, hanem közepén; a mintegy 1/2-nyi kocsányu toboz éréskor le függ, gúla alaku, teljesen megérve szürkés sárga színű; hazája a középtenger partjai . . . *pinus halapensis* **Ait.****)

*) Az Inkay László úr által küldött *pinus* faj.

**) E fannak 3 válfaja ismeretes, n. m. *pinus halepensis minor*, *maritima*, *genensis*.

— — 8"-nyiek, a toboz nyúlt tojásdad, kocsánytalan, az az ülő, csoportosan álló s a tűknél 3-szor, sőt többel is rövidebb, toboz-pikkelypaizs lapos minden él nélkül
 pinus brutia **Ten.**

11. A tűk háromélűek, vastagok, az élek szélei fűrész foguak, belső lapjukon 3 sőt több fehéres sikkal, az ágfelé hajlók, minélfogva a lombozat bojtos kinézéssel bír, a rügyek barnák, a tobozok hengerdedek, mind két végükön belapultak; magja nagy, szárnyatlan, egy oldalán vörös barna, másikon sárgás barna *pinus cembra* **L.**

— — igen vékonyak, 3 élűek, belső két lapjukon 1—2 fehéres sikkal; a rügy világos sárga, ragyogó éles hegybe kinyuló, a toboz hosszúra kinyúlt, laza, magja barna szárnyu, a törzs kérge csak a gyökér fölött repedezik meg kissé, különben sima . . . *pinus strobus* **L.**

II. *Epicea* DC.

1. A tűk laposak és tompa bevágott végűek, a felső lap ragyogó zöld, az alsónak 3 ragyogó zöld párkányszegélyzete között két fehér csík; az ágakon a levelek fésűsen állanak; a tobozok fölállók és éréskor pikkelyeik a maggal együtt lehullanak (*picea pectinata* **M.**)

. *abies pectinata* **DC.*)**

— — fél oly hosszuk mint az előbbinél, fellapjuk ragyogó zöld, allapjuk ezüst fekére; a toboz sötétebb színű, rövidebb, vége felé vékonyuló, egy oldala (legalább) mindig szurkos, a toboz pikkelyek lehullók, de a murvák a toboztengelyen maradnak (*picea balsamea* **M.**)

. *abies balsamea* **Marsh.**

III. *Abies* Link.

1. A tűk 4 szegletűek, a tobozok nagyok, hosszuk 2 — — — — — aprók, rövidek 3

*) A tiszta, *taxus baccata* levelei hasonlítanak kissé hozzá és szintén fésűsen állanak, de hegyesek, s allapjukon sárgás zöld színűek, párkány és csík nélkül.

2. A tűk majdnem 4 szegletűek, hegyesek, a rügyek sárga rozsdaszínűek, orsó alakúak, az az alulfelül vékonyabbak mint a középén *abies excelsa* **DC.**
 — — 4 szegletűek ugyan, de laposkásabbak az előbbiénél, kajlak, úgy hogy a lombozatnak kissé kondor kinézést kölcsönöznek, sárgás végűek; a rügyek sárgásbarnák, végükön viola színbe játszó szurok hártyával bevonva, kupalakuak, t. i. ha alsó végük vékonyabb is, de nem oly szembetűnőleg, mint az előbbinél *abies maxima*.
3. A tűk mind a 4 lapon fehér, soros pontozattal, valamennyi kajla, rövid, tompa végű, a rügyek rozsdaszínűek, hosszukás orsódadok; a tobozok 2''-nyiek, hosszukásak, vékonyak. lefüggők, a tobozpikkelyek megfordított tojás alakúak *abies alba* **L.**
 — — rövidek, élénk zöld színűek, éles hegyben végződők, a tű élek alul tompák, a hegy felé élesedők, a 4 lap fehér, hosszukás, sorjában egymás mellett álló pontozattal; a rézsutosan függő toboz hosszukás, orsódad, világos vörösbarna, a tobozpikkelyek ékalakuak, ki felé álló végükön kerekdedek, szélük kivágott, közepük rendszeren hasított *abies rubra* **Mill.**
 — — rövidek, alig 1/2''-nyiek, színük feketés zöld, végük tompa, 4 szegletű, a szegletközi lapokon apró, fehérés bibiresókkal; a függő tobozok orsódadok, sötét vörösbarnák 1 1/4—1 1/2''-nyiek; a tobozpikkelyek dülénydedek, végükön kikerekitve, szélük kissé hullámos
 abies nigra **Michx.**

IV. *Tsuga* Zucc.

1. A tűk laposak, hegyük felé keskenyedők, tompák; szélük csak nagyító üvegen vagy a nap felé tartva látható fűrészfogakkal; felső lapjuk ragyogó, sárgás-zöld, alul mint a *picea pectinatánál* két fehér sáv, de a párkány szegélvek színe

nem oly élénk. A rügyek aprók, gömbölydedek, sárgás rozsdá színűek; a tobozok aprók alig 1''-nyiek, s a tavali ághajtás csucs-rügyéből erednek, tehát az ágvégeken vannak, lefüggők, és pikkelyeik nem hullanak le éréskor, az ágak végei is lefüggők (tsuga canadensis *M.*)

. *abies canadensis* **L.**
 — — 1''-nyiek, fésűsen állók, végük, szélük tompa ép, a felső lap ezüst fehér; a 3³/₄—4''-nyi toboz az ágvégeken eggenként függ, hosszukás, hengerded, végén vékonyabb, ragyogó, barna, — hosszú, keskeny, fűrészcs, hegyzett kiálló murvákkal, mint a vörösfenyő tobozán; a tabozpikkelyek majdnem kerek, homorú, épelűek, simák; a murvák még egyszer oly hosszúk mint a pikkelyek; a mag gesztenyeszín szárnyu, tojásdad, kemény héjú (tsuga douglasii) . . . *abies douglasii* **Loud.**

V. *Larix* DC.

1. A toboz hengerded, mind két végén tompa, a tobozpikkelyek kifelé hajlók, a murvácskák hegedü formák, hegyzettek, *larix europaea* **DC.***)
 — — gömbölyded, a tobozpikkelyek befelé hajlottak, a murvácskák körkörösök, tompán hegyzettek
 larix microcarpa **Poir.****)

VI. *Cedrus* Barr.

1. A tűk majdnem hengerdedek, hegyesek, a tobozok tojásdadok, végükön laposak, felálló, éréskor széthullanak *cedrus libani* **Barr.**
 — — szintén hegyesek, szélesebbek és sötétebb kékes zöldek mint a libanoniéi, 3-élűek, kemények, a tobozok tojásdadok, tompák, felálló
 cedrus deodora **Loud.**

*) Van 12 válfaja u. m. *larix europea communis, laxa, compacta, pendula, repens, flore rubro, flore roseo, flore albo, sibirica, dahurica, intermedia, fraseri.*

***) Van 2 válfaja, u. m. *larix microcarpa rubra, és prolifera.*

Az Inkey László úr által beküldött fenyő minden jelei Aiton pinus pinasterével egyeznek meg: van 10 válfaja, ugyan is lemoniana, minor, foliis variegatis, maritima, (csak abban különbözik, hogy csúcsosab törzsü), chinensis, nepalensis, nova hollandica, St. Helenica, massoniana.

Hazája e faneknek a közép tenger partvidéke, az ázsiai Himalaya, Szt. Ilona szigete, China; szereti a mély száraz homokot, vagy homokos agyagot, száraz alapréteggel. Malherbes, Rosier és mások, kik e fáról irtak, azt állítják, hogy mészen vagy meszes talajon nem tenyészik.

Franciaországban e fanemet a homok befásítására használták föl a legjobb eredménnyel. Ezen ültetvényezés 1789-ben létesített a gascognei öbölben és 300□ mértföldnyi területet borít.

A fa puha és rövid tartóssággal bír, mindazáltal a touloni hajógyarban igen használják, Bordeauxban pedig és a Provencebán minden ács munkára, ládáknak, tüzelésre. Legnagyobb haszna a szurok.

A magyar alföld befásításánál többet reménylünk tőle, mint a sylvestristől és austriacától, ajánljuk a futóhomokra, és kérjük Inkey urat, ha kissé körülményesetben tudósítana ezen ültetvényről.

Végül bátorkodom e lapok szives olvasóihoz azon kérés-sel fordulni, sziveskednének e lapok szerkesztőségével tudatni, tájékukon a fennebbi táblában foglalt fenyő nemek és fajok körül melyek tenyésznek, és mily viszonyok között, mily eredménnyel.